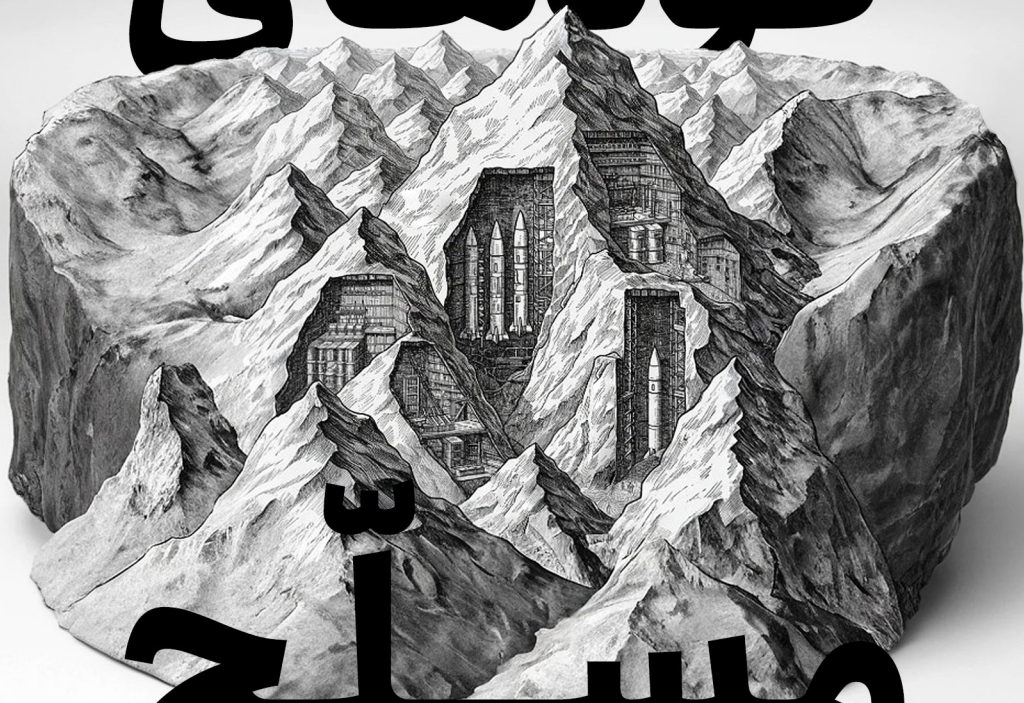

کوه‌های

مسلم

آیت‌الله خامنه‌ای فرمانده کل قوا
با کدام راهبرد از کیان ایران دفاع می‌کند؟

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کوه‌های مسلح

آیت‌الله خامنه‌ای فرمانده کل قوا با کدام راهبرد از کیان
ایران دفاع می‌کند؟

گزارش

عنوان گزارش: کوه‌های مسلح

آیت‌الله خامنه‌ای فرمانده کل قوا با کدام راهبرد از کیان ایران دفاع می‌کند؟

تاریخ گزارش: خرداد ۱۴۰۴

مرکز مطالعات راهبردی خبرگزاری تسنیم

آدرس: تهران، خیابان جمالزاده، بالاتراز بلوار کشاورز، کوچه شیرزاد، پلاک ۱۲

فرمانده معظم کل قوا در ۲۴ فروردین ۱۴۰۴ در دیدار جمعی از فرماندهان نیروهای مسلح با تأکید بر آمادگی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری این نیروها، آمادگی سخت‌افزاری را شامل تقویت توان تسلیحاتی و ارتقای سازمانی، تشکیلاتی و معیشتی دانستند و آمادگی نرم‌افزاری از سوی این نیروها را شامل ایمان به هدف و مأموریت خود و یقین به حقانیت بیان فرمودند. این تأکید از جمله آخرین تأکيدات رهبر انقلاب پس از بیش از سه دهه فرماندهی کل قوا است. در این سال‌ها ایشان به عنوان ولی فقیه برای صیانت از اسلام و ایران راهبردهای دفاعی را اتخاذ کرده‌اند که امروز در هنگامه تهدیدات آشکار دشمن، کارایی آن قابل مشاهده است. گزارش راهبردی پیش‌رو راهبردهای رهبر انقلاب در عرصه دفاعی را مورد بررسی قرار داده است.

مقدمه

جمهوری اسلامی به عنوان یک کشور دارای جغرافیای سیاسی حساس و در معرض خطر، از ابتدای تاسیس خود تا به امروز با تهدیدهای مختلف نظامی مواجه بوده است و این تهدیدها چه در داخل مرزها و چه در بیرون از مرزهای کشور همواره به شکل بالقوه و بالفعل جریان داشته است. در مقطعی از زمان آمریکا به تنهایی در کشورهای همسایه ایران حدود ۴۰۰۰۰ نیروی نظامی در قالب ۵۰ پایگاه تدارک دیده بودا امروز نیز نزدیک به همین استعداد نیروی نظامی مستقر در منطقه دارد. همین آمار کافی است تا موجودیت سرزمینی ایران تا اندازه فراوانی مورد تهدید قرار گیرد. اگر تهدیدهای نظامی به فعلیت رسیده ۴۵ سال اخیر را مرور کنیم: ناآرامی های دو سال نخست استقرار جمهوری اسلامی، ۸ سال جنگ تحمیلی، اقدامات خرابکارانه دهه های گذشته در نقاط مختلف کشور، به شهادت رساندن فرماندهان نظامی ایران، ترور دانشمندان ایرانی و... همه موید وجود دشمنی آشکار علیه ایران است.

به همین دلیل عقلانیت حاکم بر جمهوری اسلامی ایران با بهره گیری از تجربیات تاریخی و عینی خود، به تعریف راهبردهای مختلف دفاعی برای خویش رسیده است که راهبرد «کوه های مسلح» از جمله آنها است. راهبردی که همه درباره اس می دانیم اما هیچ کس آن را صورت بندی نظری نکرده است و نامی بر آن نهاده است در متن حاضر این راهبرد را با نام راهبرد دفاعی کوه های مسلح مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱. رک به:

<https://www.nytimes.com/202402/10/world/middleeast/us-military-bases-middle-east.html>

چیستی راهبردهای دفاعی

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نظام سیاسی صلح طلب و در عین حال تجدید نظر طلب نسبت به مناسبات حاکم بر روابط بین الملل در طول سال‌های گذشته به اثبات رسانده که با وجود دارا بودن نیروی انسانی برنامه ریز و همچنین رشد فوق العاده در صنایع نظامی، هیچ گاه قصد استفاده از قدرت نظامی برای توسعه سرزمینی را نداشته بلکه راهبرد دفاع را بر راهبرد جنگ ترجیح داده و از همین رو در نوشتار حاضر به جای پرداختن به تنوع راهبردهای نظامی، به راهبردهای دفاعی پرداخته خواهد شد.

راهبرد دفاعی یکی از مفاهیم پایه و مهم در علوم نظامی است که تعاریف متعددی از آن وجود دارد؛ برای نمونه از نظر «کلوزویتس» راهبرد دفاعی شامل استفاده از منابع نظامی برای خنثی کردن حملات دشمن و حفظ وضعیت موجود است، به گونه ای که دشمن را از دستیابی به اهدافش بازدارد. وی در کتاب «درباره جنگ» (On War) دفاع را به عنوان رویکردی قوی تر از حمله در نظر می گیرد، زیرا مدافع از مزایای زمین، آمادگی و حمایت داخلی بهره می برد. او تأکید دارد که دفاع فعال (مانند ضد حمله) می تواند به تهاجم منجر شود.

«لیدل هارت» دیگر متفکر دفاعی و نظامی نیز در تعریف خود از راهبرد دفاعی عنوان می دارد که راهبرد دفاعی عبارت است از استفاده از ابزارهای نظامی برای جذب و خنثی کردن نیروی دشمن به گونه ای که دشمن در اثر فرسایش یا ناکامی، از ادامه تهاجم منصرف شود. او در کتاب Strategy بر دفاع انعطاف پذیر تأکید دارد و معتقد است که دفاع باید دشمن را به موقعیت های نامطلوب بکشانند. او مفهوم «دفاع غیرمستقیم» را برای تضعیف دشمن بدون درگیری مستقیم پیشنهاد می کند.

اگرچه این تعاریف مطلوب نگارنده این متن می باشد اما تعاریف ارائه شده از سوی دانشنامه آکسفورد و وزارت دفاع ایالات متحده تا اندازه زیادی به مطلوب ما از تعریف راهبرد دفاعی نزدیک است.

دانشنامه آکسفورد راهبرد دفاعی (Defensive Strategy) را به صورت زیر تعریف کرده است:

«راهبرد دفاعی، برنامه‌ریزی و اجرای عملیات نظامی برای حفاظت از منافع ملی، قلمرو، یا منابع در برابر تهدیدات خارجی با تأکید بر جلوگیری از حملات دشمن، کاهش خسارات و حفظ توان نظامی برای واکنش مؤثر است» اما وزارت دفاع آمریکا تعریفی بسیار جامع از راهبرد دفاعی ارائه داده و آن را هماهنگی و به‌کارگیری نیروهای مسلح برای جلوگیری یا دفع حملات دشمن، حفاظت از منافع ملی و ایجاد شرایط برای عملیات بعدی می‌داند. در این تعریف، راهبرد دفاعی بخشی از عملیات مشترک معرفی می‌شود که شامل بازدارندگی، دفاع فعال (مانند پدافند موشکی) و دفاع غیرفعال (مانند استحکامات) است.

نمونه‌های تاریخی مهم از انواع راهبرد دفاعی

با آنکه تعاریف ارائه شده از راهبرد دفاعی عمدتاً به دنیای جدید مربوط می‌شوند اما نمونه‌های بسیار جالبی از اتخاذ راهبردهای دفاعی توسط کشورها در گذشته و حال وجود دارد که مرور آنها بسیار جالب است.

★ دیوار دفاعی چین

دیوار بزرگ چین، که ساخت کامل آن حدود دو قرن به طول انجامید، دو طول سده‌های مختلف یک راهبرد دفاعی مهم از سوی چین تلقی شده و نمونه‌ای کلاسیک از راهبرد دفاعی است. دیواری که ساخت آن ۲۰۰ سال طول کشید، اهدافی چند منظوره را دنبال می‌کرد به طوری که اولاً برای حفاظت از امپراتوری چین در برابر حملات قبایل شمالی - به ویژه مغول‌ها - طراحی شد و در گام‌های بعدی نیز در مستحکمی در برابر نفوذ دشمن، ایجاد تأخیر در حملات و فراهم کردن زمان برای بسیج نیروهای نظامی به حساب می‌آمد.

★ خط مازینو

خط مازینو، شبکه‌ای از استحکامات بتنی، سنگرها و توپخانه بود که فرانسه در دهه ۱۹۳۰ در مرز خود با آلمان ساخت تا از تهاجم احتمالی آلمان جلوگیری کند. این راهبرد دفاعی بر بازدارندگی و دفاع ثابت تمرکز داشت. مهم‌ترین ویژگی این خط، در برداشتن استحکامات سنگین، تونل‌های زیرزمینی و تمرکز بر دفاع مرزی بود که البته به دلیل دور زدن مازینو توسط آلمان‌ها از طریق بلژیک، این راهبرد دفاعی ناکام ماند.

★ بازدارندگی هسته‌ای در دوران جنگ سرد

در سال‌های طولانی جنگ سرد که نزدیک به نیم قرن به طول انجامید، ایالات متحده و اتحاد جماهیر شوروی از راهبرد دفاعی بازدارندگی هسته‌ای استفاده کردند. این راهبرد بر اساس مفهوم «تضمین نابودی متقابل» (Mutually Assured Destruction - MAD) بود، که هر دو طرف را از حمله هسته‌ای باز می‌داشت چرا که آغاز حمله از سوی هر کدام از طرفین به نابودی کامل طرفین ختم می‌شد!

★ دفاع در عمق

رژیم صهیونیستی در چند دهه اخیر از راهبرد دفاعی استفاده کرده است که به «دفاع در عمق» مشهور است. این راهبرد شامل ترکیبی از سامانه‌های پدافند موشکی (مانند گنبد آهنین)، دیوارهای مرزی و عملیات اطلاعاتی برای شناسایی و خنثی‌سازی تهدیدات پیش از وقوع است و تحقق آن نیز مستلزم استفاده از مواردی چون فناوری پیشرفته، پدافند موشکی و کارزارهای پیش‌دستانه محدود برای پیشگیری از حملات است و این یعنی حمله پیش‌دستانه قبل از حمله دشمن.

★ جنگ چریکی دفاعی

جنگ ویتنام و ایالات متحده محل زایش یک راهبرد دفاعی جدید بود که طی آن نیروهای ویت‌کنگ و ارتش ویتنام شمالی از راهبرد دفاعی چریکی برای مقاومت در برابر آمریکا و نیروهای ویتنام جنوبی استفاده کردند. این راهبرد شامل کمین‌ها، تونل‌های زیرزمینی (مانند تونل‌های کو چی) و استفاده از زمین‌های دشوار برای خسته کردن دشمن بود و شرط مهم در پیروزی آن نیز استفاده از تاکتیک‌های نامتقارن، پنهان شدن در میان غیرنظامیان و تمرکز بر فرسایش دشمن بود؛ راهبردی که در زمین گیر کردن نیروهای ایالات متحده بسیار موثر افتاده و آنها را به ستوه آورده بود.

★ سامانه‌های دفاع موشکی

در میان راهبردهای دفاعی، استفاده از سامانه‌های دفاع موشکی یکی از پرخرج‌ترین راهبردهاست که موفقیت در آن نیز تا اندازه فروانی به عواملی چون فناوری راداری، موشک‌های رهگیر و همکاری بین‌المللی نیاز دارد. آمریکا و ناتو برای دفاع از هم پیمانان خود و با استفاده از سامانه‌هایی چون Aegis و THAAD این راهبرد را محقق ساخته و از آن برای جلوگیری از حملات موشکی کشورهایی مانند کره شمالی یا تهدیدات منطقه‌ای استفاده کرده است. همانطور که در همه تعاریف دیده می‌شود، راهبردهای دفاعی عمدتاً بر اموری چون تمرکز بر پیشگیری و جلوگیری از نفوذ یا حمله دشمن - با استفاده از استحکامات و فناوری -، حفظ منابع و انطباق با تهدید تاکید دارند.

مروری بر راهبردهای دفاعی پس از انقلاب اسلامی

جمهوری اسلامی ایران پس از استقرار خود در جغرافیای ایران در معرض تهدیدهای مختلف ژئوپلیتیک قرار گرفت و از این رهگذر ناچار بود تا با تعریف راهبردهای دفاعی دقیق و کارشناسی شده به حفظ خود بپردازد. جنگ تحمیلی و فعالیت گروهک‌ها در دهه نخست استقرار از جمله مهم‌ترین تهدیدها بود و این دو در شرایطی به سراغ نظام جدیدالتاسیس آمد که به دلیل نا به سامانی اوضاع سیاسی و نظامی کشور، هر کدام از آنها به تنهایی می‌توانست کار را تمام کند اما رهبران سیاسی و نیروهای نظامی کشور با تکیه بر تجربه‌ها و اعتماد به نفس در روزهای بحرانی دهه نخست دست به اتخاذ راهبردهای دفاعی مهمی زدند که در ذیل به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود.

★ راهبرد بسیج عمومی

یکی از شگفت‌انگیزترین راهبردهایی که در میانه بحران‌ها از سوی امام خمینی (ره) اتخاذ گردید عبارت بود از «بسیج عمومی مردم» و به صحنه آوردن نیروهای مردمی برای تقابل هر چه بهتر با بحران‌ها که از پس همین راهبرد شاهد شکل‌گیری انبوهی از نهادهای تازه تاسیس - همچون بسیج مستضعفین، جهاد سازندگی، کمیته‌های مردمی انقلاب اسلامی، تشکیل نیروهای مردمی در مساجد کشور و... - بودیم.

از نگاه بنیانگذار انقلاب اسلامی، حضور فعال عامه‌ی مردم در کنار نیروهای مسلح از مهم‌ترین راهبردهای دفاعی بود. ایشان در بحبوحه جنگ تحمیلی در همین رابطه فرمودند:

«مملکت اسلامی باید همه‌اش نظامی باشد و... همه جا باید این‌طور بشود که یک مملکتی که بیست میلیون جوان دارد، باید بیست میلیون تفنگ‌دار داشته باشد و بیست میلیون ارتش داشته باشد و یک چنین مملکتی، آسیب‌پذیر نیست»

در دیدگاه ایشان پس از خداوند متعال، اتکا به نیروی مقاومت مردمی، یکی از منابع مهم دفاع همه‌جانبه به حساب می‌آمد که به شرط هم‌جوشی

با مسئولان قوای مسلح، توان دفاعی شکست‌ناپذیری را در مقابل حملات دشمن ایجاد می‌کرد. امام خمینی(ره) با تأکید بر قدرت اراده ملت و نقش آن در ایجاد روحیه در مقابل دشمنان، تصریح کردند:

«وقتی ملت یک چیزی را اراده بکند، همه با هم، مصمم، ملت یک کاری را بخواهد، هیچ قوه‌ای نمی‌تواند جلوییش بایستد. همه‌ی قوا شکست خوردند در مقابل ملت»

امام راحل(ره) با انتخاب این راهبرد دفاعی، بسیاری از معادلات دشمنان را در عمل ناکام گذاشت و با اجتماعی کردن دفاع و ارائه راهکار مهم «ارتش بیست میلیونی» این راهبرد را عملی کرد و با صدور فرمانی اعلام داشت: «ارتش بیست میلیونی و بسیج عمومی که با سازمان‌دهی خود ملت مجهز می‌شود، آماده‌ی فداکاری در راه اسلام و کشور است... امروز ملت ما در کمک به اداره‌ی کشور و سازمان‌دهی آن مهیا و فعالند»

★ راهبرد خودکفایی نظامی کشور

از دیگر راهبردهای دفاعی مهم که با تکیه بر تجربه جنگ تحمیلی و با ابتکار عمل امام خمینی(ره) توسط نهادهای نظامی پیگیری و اجرایی شد، راهبرد «خودکفایی نظامی» بود و امام خمینی(ره) با تأکید فراوان بر خودکفایی در همه‌ی ابعاد، خودکفایی نظامی را رکن دفاع همه‌جانبه می‌دانستند. از نگاه ایشان، قطع وابستگی به قدرتهای استکباری، تنها با توسعه‌ی تکنولوژی دفاعی و خودکفایی کامل در این زمینه امکان‌پذیر است و غفلت از این امر حیاتی، موجب طمع بیگانگان در حمله به کشور می‌گردد و بر همین اساس تأکید کردند:

«من به عنوان فرماندهی کل قوا به مسئولین و تصمیم‌گیرندگان نیز دستور می‌دهم که در هیچ شرایطی، از تقویت نیروهای مسلح و بالا بردن آموزش‌های عقیدتی و نظامی و توسعه‌ی تخصص‌های لازم و خصوصاً حرکت به طرف خودکفایی نظامی غفلت نکنند و این کشور را برای دفاع از ارزش‌های اسلام ناب و محرومین و مستضعفین جهان در آمادگی کامل نگهدارند و مبادا

توجه به برنامه‌های دیگر، موجب غفلت از این امر حیاتی گردد که مطمئناً غفلت از تقویت بنیه دفاعی کشور، طمع تهاجم و تجاوز بیگانگان و نهایتاً تحمیل جنگ‌ها و توطئه‌ها را به دنبال می‌آورد» (صحیفه نور، ج ۲۱: ۱۱۸).

★ راهبرد توسعه توان موشکی، پهبادی و پدافندی

ایران پس از انقلاب اسلامی تحت تحریم دشمنان قرار گرفت و یکی از حوزه‌های اصلی تحریمی ایران که دشمن در انجام آن هیچ‌گاه کوتاهی نکرد، حوزه صنایع نظامی بود. تحریم‌های دشمن بیش از همه در حوزه صنایع هوایی خود را نشان داد. تحریم صنعتی و دانشی تهیه و تولید جنگنده هوایی، نیروی هوایی ایران پس از انقلاب را تبدیل به چشم اسفندیار دفاعی ایران کرد. در این باره باید دانست در سال‌های پس از انقلاب، ایران نه تنها از تأمین جنگنده‌های نوین و قطعات یدکی محروم شد، بلکه تحت مجموعه‌ای از تحریم‌های تسلیحاتی شورای امنیت و قوانین داخلی آمریکا قرار گرفت؛ تحریم‌هایی که به‌ویژه در حوزه صنایع هوایی و دسترسی به فناوری موتور و رادار شدت داشت و نیروی هوایی کشور را به تکیه بر ناوگان F-۴، F-۵ و F-۱۴ محدود کرد. فرمانده معظم کل قوا با درک این تهدید تلاش کردند فرصت‌های جدید دفاعی ایجاد کنند. توسعه صنایع موشکی و پهبادی و راه‌اندازی نیروی پدافند هوایی در ارتش، هر سه در کنار هم تهدید فقدان جنگنده‌های جدید را تبدیل به فرصت کرده و امروز ایران یکی از قدرت‌های بزرگ و آزمون‌پس داده در حوزه موشکی و پهبادی است.

«الف. جهش موشکی: در وضعیت ضعف هوایی پس از تحریم‌ها و پس از جنگ، ایران با تدبیر فرمانده معظم کل قوا رو به سوی تولید موشک آورد. سرمایه‌گذاری راهبردی بر روی موشک به عنوان کالای راهبردی نظامی در زمان جنگ تحمیلی گذاشته شد. در جریان جنگ تحمیلی و حملات موشکی عراق، ایران به واردات موشک‌های اسکاد-B از لیبی و کره شمالی واداشته شد. مهندسی معکوس همین اسکادها، خانواده شهاب ۱، ۲ و ۳ و سپس قدر و عماد را در دهه ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰ پدید آورد. پس از آن، معرفی دومرحله‌ای سجیل با برد

تقریباً ۲۰۰۰ تا ۲۴۰۰ کیلومتر، نخستین گام بزرگ ایران به سوی موشک‌های سوخت جامد بود. نسل سوم موشک‌های ایران، موشک خیبرشکن با سرچنگی مانورپذیر و سوخت جامد، در بهمن ۱۴۰۰ رونمایی شد و زمان آمادگی شلیک را به کمتر از پنج دقیقه کاهش داد. موشک هایپرسونیک فتاح ۱ و ۲ آخرین دستاورد رونمایی‌شده ایرانی هستند. امروز پس از حمله دقیق به پایگاه عین‌الاسد آمریکا و عملیات «وعدۀ صادق» ۱ و ۲، توان آزموده‌شده‌ای از قدرت موشکی ایران پیش چشم جهانیان به نمایش گذاشته شده است. گزارش اداره اطلاعات ملی آمریکا (ODNI) در ۲۰۲۳، زرادخانه بالستیک ایران را «پرحجم‌ترین در خاورمیانه» توصیف نموده است.

◀ **ب. انقلاب پهپادی:** منشأ تولید پهپاد در ایران به دهه ۶۰ و برنامه پهپادی با شناسایی کوتاه‌برد «ابابیل» و «مهاجر-۱» بازمی‌گردد. اوایل دهه ۱۳۹۰ پهپاد رزمی شاهد ۱۳۹ با مداومت ۲۴ ساعت و شعاع عمل ۱۷۰۰ کیلومتر رونمایی شد. پهپاد دوربرد شاهد ۱۳۶ با برد تخمینی ۱۰۰۰ تا ۲۵۰۰ کیلومتر و هزینه واحد ۲۰ تا ۵۰ هزار دلار، مفهوم «مهمات پرسه‌زن ارزان قیمت» را در کانون توجه‌ها قرار داد؛ نسخه جدید آن حتی برد ۴۰۰۰ کیلومتر را هدف قرار داده است. در مرداد ۱۴۰۲ مهاجره با برد ۲۰۰۰ کیلومتر، محموله ۳۰۰ کیلوگرم و شباهت ظاهری به MQ-۹ رونمایی شد. پهپاد فوق‌سنگین شاهد-۱۴۹ «غزه» نیز با مداومت ۳۵ ساعت و وزن برخاست ۳.۱ تن، در رزمایش زمستان ۱۴۰۳ وارد چرخه عملیاتی شد. همه این‌ها امروز ایران را به یکی از قدرت‌های پهپادی جهان بدل کرده است و این مسیر توسعه و تجهیز همچنان ادامه دارد.

◀ **ج. معماری پدافند هوایی چندلایه:** در مرداد ۱۳۸۷ قرارگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء از نیروی هوایی ارتش جدا شد و به عنوان چهارمین نیروی مستقل ارتش مأمور فرماندهی یکپارچه شبکه راداری و سامانه‌های موشکی شد. سامانه‌های دوربرد بومی نظیر باور با موشک صیاد، توان این نیروی تازه‌تأسیس را بیشتر کرد. سامانه خرداد، توان آشکارسازی جنگنده‌ها تا ۱۵۰ کیلومتر و درگیری با ۶ هدف هم‌زمان را نیز بر قدرت این نیرو افزود. سامانه سوم خرداد با سرنگونی پهپاد راهبردی FA-RQ آمریکا بر فراز تنگه هرمز در

۳۰ خرداد ۱۳۹۸ کارآیی میدانی خود را اثبات کرد. این توان با شبکه «رعد-۲»، «طبس»، «۹ دی» و ... حلقه دفاع هوایی ایران را قدرتمندتر کرد و این گونه پدافند هوایی به عنوان یک نیروی جدید وارد عرصه میدان شد. تجربه چهار دهه تحریم نشان داد که فقدان جنگنده نسل پنچ یا ناوگان هوابرد گسترده، لزوماً به معنای ناتوانی دفاعی نیست. ایران با سرمایه گذاری بر موشک های سوخت جامد دارای زمان آماده سازی کوتاه، پهپادهای ارزان و گستره پرواز بلند، و شبکه پدافند چندلایه ای متحرک، خلأ ناشی از کمبود هواپیماهای پیشرفته را جبران کرده و حتی به بازدارندگی فعال فراتراز مرزهای جغرافیایی دست یافته است.

★ راهبرد دفاع سایبری

توان جنگ سایبری ایران طی دهه گذشته از دفاع شبکه ای صرف به ابزار بازدارندگی فعال تبدیل شده است. فرماندهی سایبری نیروهای مسلح ایران توسعه چشم گیری را در سال های اخیر تجربه کرده است. گفته می شود عملیات ۲۰۲۲ در آلبانی با بدافزار Zeroclear نمونه ای از ظرفیت «حمله و نشئت» تهران در جنگ سایبری بوده است. گزارش مایکروسافت نشان می دهد پس از ۷ اکتبر ۲۰۲۳، حجم فیشینگ و عملیات اختلالی ایران علیه اسرائیل و متحدانش افزایش یافته است. ارزیابی تهدید ۲۰۲۵ جامعه اطلاعاتی آمریکا، ایران را پس از چین و روسیه سومین تهدید سایبری مهم برای شبکه ها و انرژی آمریکا معرفی می کند. از منظر غربی ها تمرکز بر ابزارهای کم هزینه، پوشش هکتویستی و هدف گیری تجهیزات عملیاتی، کمبود سخت افزار پیشرفته را در دفاع سایبری ایران جبران کرده و تهران را به بازیگر محوری نبرد نامتقارن سایبری بدل کرده است.

راهبرد دفاعی «کوه‌های مسلح»؛ رونمایی از جدیدترین راهبرد دفاعی ایران

با نگاه به این گزاره مهم که تهدیدهای یک نظام سیاسی حالتی سیال دارد، به صورت طبیعی نظام‌های سیاسی نیز برای تداوم بقای خود ناچار به طراحی راهبردهای جدید هستند تا به جذب حداکثری منافع و دفع حداکثری تهدیدها اقدام کنند.

راهبردهای دفاعی مذکور اگرچه همچنان ادامه دارند و جمهوری اسلامی ایران نیز از آنها غافل نشده است اما در سال‌های پس از پایان جنگ تحمیلی، طیفی از تهدیدهای نوین و همچنین تقویت تهدیدهای پیشین در محیط پیرامونی ایران شکل گرفت که آرایش جدید نیاز به تعریف راهبردهای جدید داشت و این تهدیدها را به مرور خواهیم نشست.

★ نگاهی به تهدیدهای پیرامونی جمهوری اسلامی و لزوم بازتعریف راهبرد دفاعی

در توضیح تهدیدهای فعلی در اطراف مرزهای جمهوری اسلامی ایران، حضور فعال آمریکا و رژیم صهیونیستی نخستین و مهم‌ترین تهدید است. در کنار این، نقش عربستان سعودی در تجهیز و تامین مالی گروه‌های به شدت ضدشیعه مانند القاعده، طالبان و داعش، نگرانی‌های جدی را برای تهران ایجاد کرده است و مقامات تهران می‌دانند که کشورشان با مرزهای آبی و زمینی گسترده در قلب منطقه‌ای بحرانی قرار دارد که اطراف آن با چندین موقعیت مکانی برای استقرار نیروهای نظامی آمریکایی و هم‌پیمانان آن احاطه شده که موضوع تهدیدزایی آن‌ها جدی است.

علاوه بر این، ترکیه عضو قدیمی ناتو است، کشورهای حاشیه خلیج فارس از حمایت قاطع آمریکا، انگلستان و فرانسه بهره می‌برند و اسرائیل نیز با وجود برخورداری از تعهد امنیتی کشورهای غربی، دفتر نمایندگی خود را در مقر پیمان ناتو در بروکسل افتتاح کرده است.

در مقابل، ایران به لحاظ راهبردی کشوری است که در هیچ ائتلاف دفاعی

مهمی عضویت ندارد و در نتیجه به طور جدی خود را در محاصره انواع پایگاه‌های نظامی و در مقابل معمای پیچیده امنیتی می‌بیند. شاید هر کدام از موارد ذکر شده به تنهایی کافی باشد تا موجودیت یک نظام سیاسی با بالاترین درجه تهدید و قرار گرفتن در آستانه فروپاشی برسد اما جمهوری اسلامی ایران با طراحی راهبرد دفاعی متناسب با شرایط و تهدیدهای مختص خود، نه تنها تزلزلی در خود راه نداده بلکه بارها استحکام خود را به رخ کشیده است و در چارچوب دکترین امنیتی «بازدارندگی فعالانه»، راهبرد دفاعی «کوه‌های مسلح» را به عنوان یکی از راهبردهای دفاعی خود طراحی کرده است که دست بر قضا این راهبرد هم جنبه تاریخی در سرزمین ایران دارد و هم توانسته بازدارندگی قابل توجهی در مقابل دشمنان ایجاد کرده که در ادامه به جزئیات آن خواهیم پرداخت.

★ سابقه راهبرد دفاعی کوه‌های مسلح در فلات ایران

راهبرد دفاعی کوه‌های مسلح، یک ابتکار مهم نظامی است که دست بر قضا در تاریخ ایران نیز خوش سابقه است و به دلیل وجود دو رشته کوه سر به فلک کشیده در نواحی شمالی و غربی کشور، مورد استفاده قرار گرفته است و نخستین بار «پارت‌ها» بودند که این راهبرد را به اجرا درآوردند.

در توضیح این گزاره باید یادآور شد که پارت‌ها از رشته‌کوه‌های زاگرس، البرز و کوه‌های شرقی ایران (مانند مناطق اطراف پارت و هیرکانیا) به عنوان موانع طبیعی برای کند کردن یا متوقف کردن پیشروی دشمن استفاده می‌کردند. این کوه‌ها مسیرهای تهاجمی را محدود می‌کردند و دشمن را مجبور به عبور از گردنه‌های باریک یا مناطق صعب‌العبور می‌کردند، جایی که پارت‌ها می‌توانستند کمین کنند.

افزون بر این، پارت‌ها شهرها و پایگاه‌های دفاعی خود را در مناطق کوهستانی یا نزدیک به آن‌ها، مانند هکاتوم‌پیلوس (دامغان امروزی) و نسا (در ترکمنستان کنونی) بنا کردند. این پایگاه‌ها به عنوان مراکز فرماندهی و انبارهای تدارکاتی عمل می‌کردند و در برابر حملات دشمن مقاوم بودند.

نمونه‌های مهم اجرای این راهبرد نظامی توسط پارت‌ها نیز به ساخت

قلعه‌های کوچک در ارتفاعات برای نظارت بر مسیرهای تهاجمی، استفاده از غارها و پناهگاه‌های طبیعی در کوه‌ها برای مخفی کردن نیروها و تجهیزات و ساخت انبارهای آذوقه در مناطق کوهستانی برای مقاومت طولانی‌مدت مربوط می‌شود که آنها را در جنگ‌های متعددی چون نبرد حران (۵۳ پیش از میلاد) و در مقاومت علیه تهاجم مارک آنتونی (۳۶ پیش از میلاد) که هر دوی این نبردها در برابر رومی‌ها بوده است، به پیروزی رساند.

★ جمهوری اسلامی ایران و طراحی راهبرد کوه‌های مسلح در برابر انبوه تهدیدها

با نگاهی به آنچه در پیش از این گفته شد، جمهوری اسلامی ایران با در نظر گرفتن تهدیدها و محدودیت‌های مهمی که با آنها مواجه است و همچنین با لحاظ کردن مزیت‌های محیطی و نیروی انسانی خود، راهبرد دفاعی «کوه‌های مسلح» را به عنوان یکی از راهبردهای دفاعی برگزید تا با اتکا به آن بتواند بخش مهمی از تهدیدهای نظامی خارجی را خنثی کند.

راهبرد دفاعی «کوه‌های مسلح» ایران به استفاده استراتژیک از جغرافیای کوهستانی کشور، به‌ویژه رشته‌کوه‌های زاگرس و البرز، برای تقویت توان دفاعی و بازدارندگی در برابر تهدیدات نظامی اشاره دارد. این راهبرد شامل ایجاد تأسیسات نظامی زیرزمینی، شهرهای موشکی و پایگاه‌های مستحکم در مناطق کوهستانی است تا از دسترسی دشمن به زیرساخت‌های حساس جلوگیری کند و قابلیت بقا در برابر حملات پیشرفته را افزایش دهد.

در همین راستا شاهد آن هستیم که جمهوری اسلامی ایران برای هر چه در امان ماندن از تهدیدهای بالقوه به خصوص پایگاه‌های نظامی آمریکا در کشورهای همسایه و همچنین برای انجام عملیات‌های پارتیزانی در صورت لزوم و حمله به خاک کشور اقدام به ایجاد شهرهای موشکی در اعماق زمین و در دامنه کوه‌ها نموده و بدین ترتیب یکی از بالاترین درجات بازدارندگی را برای خود ایجاد کرده است و تا به امروز در چند پرده از این راهبرد رونمایی کرده است.

شهرهای موشکی، به گونه‌ای طراحی شده‌اند که به صورت شبکه‌ای پیچیده از تونل‌ها و سیلوهای زیرزمینی در دل کوه، انبوهی از موشک‌ها با بردهای مختلف را در خود جای می‌دهند. این موشک‌ها همچون نگهبانانی بی‌صدا در اعماق زمین پنهان هستند.

تونل‌های پیچیده و سیلوهای مخفی نه تنها برای پنهان کردن موشک‌ها، بلکه به منظور محافظت از آن‌ها در برابر حملات دشمن طراحی شده‌اند. در دل شب، زمانی که هیچ صدایی جز وزش باد در کوه‌ها شنیده نمی‌شود، سیستم‌های پیشرفته این شهرهای موشکی آماده شلیک هستند.

نخستین بار در مهر ماه سال ۱۳۹۴ بود که اولین شهر موشکی ایران در عمق ۵۰۰ متری زمین رونمایی شد. در این پایگاه‌ها موشک‌های سوخت مایع و بالستیک از جمله عماد، قدر و قیام نگهداری می‌شود و در همان زمان فرماندهان نظامی ایران با استفاده از استعاره «کوه یخی» عنوان داشتند که شهر نمایش داده شده تنها ۱۰ درصد توانمندی ایران است و ۹۰ درصد دیگر آن‌ها همچنان پنهان هستند.

بهمن سال ۱۳۹۷ دومین پرده از شهرهای موشکی ایران رونمایی شد و کارخانه‌های زیرزمینی تولید موشک‌های بالستیک سپاه برای همگان نمایان شد و نشان داد که ایران از اعماق زمین نه تنها عملیات می‌کند بلکه تجهیزات مورد نیاز خود را نیز در دل کوه‌ها می‌سازد تا در صورت به فعلیت رسیدن تهدیدها، هیچ مشکلی در لجستیک نیز نداشته باشد.

آذرماه سال ۱۳۹۹ سومین موعد به نمایش گذاشتن قدرت موشکی ایران و رونمایی از جدیدترین نسل شهرهای زیرزمینی موشکی شامل سیستم‌های پرتاب جدید و به روز شده بود که خصوصیت مهم این پایگاه‌ها انجام عملیات سریع در کوتاه مدت بوده است.

آبان ۱۴۰۳ برای آخرین بار از شهر موشکی رونمایی شد که علاوه بر همه ویژگی‌های ذکر شده، قابلیت استفاده از موشک‌های دوربرد نیز به آنها اضافه شد که نشان داده شد توانمندی و قابلیت این شهرها بیش از پیش تقویت شده است.

باید در نظر داشت که راهبرد دفاعی یاد شده تنها از سوی یکی از ارگان‌های نظامی پیگیری نمی‌شود بلکه در کنار سپاه پاسداران پرافتخار انقلاب اسلامی، ارتش مقتدر جمهوری اسلامی نیز با رونمایی از پایگاه عقاب ۴۴ و پایگاه پهپادی ۳۱۳ در این عرصه مقتدرانه ظاهر شده‌است.

افزون بر این، با توجه به کارآمدی فوق‌العاده و توان بازدارندگی بالای راهبرد کوه‌های مسلح، احداث پایگاه‌های زیرزمینی فقط به حوزه نظامی منحصر نخواهد بود بلکه در حوزه موضوعات راهبردی مانند تاسیسات غنی‌سازی هسته‌ای نیز چه در گذشته این راهبرد اجرا شده و چه در آینده به صورت جدی‌تری دنبال خواهد شد تا در صورت بروز هرگونه تهدید نظامی، از کمین‌گاه‌های مختلفی به سمت دشمن حمله کنیم و این مسیر با قدرت ادامه پیدا خواهد کرد.

فرجام سخن

در جمع‌بندی مباحث ارائه شده، می‌توان اذعان داشت که راهبرد دفاعی "کوه‌های مسلح" نه تنها یک رویکرد مبتکرانه و برگرفته از تجارب غنی تاریخی فلات ایران است، بلکه تجلی تدبیر استثنایی و هوشمندانه فرمانده کل قوا، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، برای حفاظت از کیان جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات متنوع و پیچیده پیرامونی به شمار می‌رود. این راهبرد، با بهره‌گیری هوشمندانه از مزیت‌های جغرافیایی کشور و تلفیق آن با دستاوردهای نوین نظامی، به ستون فقرات دکترین بازدارندگی فعالانه ایران بدل شده است.

اهمیت و کارایی این راهبرد زمانی آشکارتر می‌شود که به تحولات منطقه، به‌ویژه در کارزار پیچیده و پرتنش یک سال اخیر میان ایران و رژیم صهیونیستی، نظر افکنیم. در این عرصه، راهبرد "کوه‌های مسلح" با پنهان‌سازی مراکز حساس نظامی و موشکی در اعماق زمین و در دل استحکامات طبیعی کوهستان‌ها و همچنین تضمین توانایی واکنش متقابل و غافلگیرکننده، به وضوح کارآمدی و قدرت بازدارندگی خیره‌کننده خود را به نمایش گذاشته است. این امر نه تنها محاسبات دشمن را با چالش جدی مواجه ساخته، بلکه توانسته است به شکل موثری از بروز درگیری‌های گسترده‌تر جلوگیری کرده و منافع ملی ایران را در سطح بالایی صیانت نماید. بنابراین، "کوه‌های مسلح" فراتر از یک تاکتیک نظامی، نمادی از عزم و اراده ملت ایران برای دفاع از موجودیت خود با اتکا به و توان داخلی، تحت هدایت‌های دایمانه رهبری معظم انقلاب اسلامی است.

می‌توان اذعان داشت که راهبرد دفاعی «کوه‌های مسلح» نه تنها یک رویکرد مبتکرانه و برگرفته از تجارب غنی تاریخی فلات ایران است، بلکه تجلی تدبیر استثنایی و هوشمندانه فرمانده کل قوا، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، برای حفاظت از کیان جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات متنوع و پیچیده پیرامونی به شمار می‌رود. این راهبرد، با بهره‌گیری هوشمندانه از مزیت‌های جغرافیایی کشور و تلفیق آن با دستاوردهای نوین نظامی، به ستون فقرات در دکترین بازدارندگی فعالانه ایران بدل شده است.

مرکز
مطالعات
راهبردی
تسنیم

تسنیم
خبرگزاری
tasnim
News Agency

گزارش راهبرد